

ምዕራፍ ሦስት

ልቦለድ

የምዕራፉ ዓበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ የረጅም ልቦለድን ምንነትና ባህሪያት ትገልጻላችሁ።
- ✓ ከምታነቡት ረጅም ልቦለድ መካከል መቼትንና ጭብጥን እየለያችሁ ለክፍል ዓደኞቻችሁ ታቀርባላችሁ።
- ✓ ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮችን ለይታችሁ ትጽፋላችሁ።
- ✓ ከምታነቡት ረጅም ልቦለድ ውስጥ አያያዥና መሸጋገሪያ ቃላትን እንዲሁም ሐረጎችን ለይታችሁ ትናገራላችሁ።
- ✓ የአንቀጽ ቅርጾች በኃይል ቃልና በአረፍተነገሮች አቀማመጥ መሠረት እንደሆነ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ለፈሊጣዊ አነጋገሮች ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ የተሰጣችሁን መመሪያ በመከተል መልመጃዎችን ትሠራላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

ምንባቡን ከማንበባችሁ በፊት ከመምህራችሁ በሚሰጣችሁ መመሪያ መሠረት በዚህ ሠንጠረዥ ውስጥ የ«ሀ» እና የ «ሰ» አምድን አሟሉ። ምንባቡን ካንበባችሁ በኋላ ደግሞ የ«ሐ» አምድን ሙሉ።

«ሀ» ስለረጅም ልቦለድ ምን አውቃለሁ?	«ሰ» ከምንባቡ ምን ማወቅ እፈልጋለሁ?	«ሐ» ምን እዲስ ነገር ተማርሁ? አውቃለሁ ያልኩትስ ትክክል ነበር?
<p>ምሳሌ</p> <p>ሀ) የሥነ ጽሑፍ ዘርፍ ነው</p> <p>✓ ...</p>	<p>✓ ስለረጅም ልቦለድ ባህሪያት</p> <p>✓ ...</p>	
<p>✓ ...</p>	<p>✓ ...</p>	
<p>1. ...</p>		
<p>2. ...</p>		

ረጅም ልቦለድ

ልቦለድ ከደራሲው ምናባዊ ፈጠራ የሚመነጭ የሰውን ህይወት ልዩ ልዩ መልኮች በተመሳሰሎ ለመቅረጽ የሚችል በቁሙ ግን እውነት ያልሆነ የኪነጥበብ ሥራ ነው። ልቦለድ በቁሙ እውነት አይደለም ሲባል የተተረከው የገጽ-ባህሪያት ህይወት በእውነት ዓለም በእርግጥ የተፈጸመ አይደለም ማለት ነው።

ልቦለድ፣ ረጅም ልቦለድና አጭር ልቦለድ ተብሎ በሁለት ዓባይነት ክፍሎች ሊከፈል ይችላል። አጭር ልቦለድና ረጅም ልቦለድ በፈጠራ ጽሑፍነታቸው ተመሳሳይነት ሲኖራቸው በመጠን ግን ልዩነት ይታይባቸዋል።

ረጅም ልቦለድ ስሙ እንደሚያመለክተው ረዘም ያለና በስድ ጽሑፍ የሚቀርብ የፈጠራ ድርሰት ቅርጽ ነው። ረጅም በመሆኑ በሚቀርበው ታሪክ ውስጥ በርካታ ገጽ-ባህሪያትን ማሳተፍ ከመቻሉም በላይ የእነዚህን ገፅ ባህሪያት ህይወት ከልደት እስከ ሞት በስፋትና በጥልቀት ለማሳየት በቂ ቦታና ጊዜ አለው። በዚህ ዓይነቱ የፈጠራ ድርሰት ውስጥ በእውናዊው ዓለም ያሉ ሰዎች የሚገጥሟቸው ደስታና ሃዘን፣ ፍቅርና ጥላቻ፣ ማግኘትና ማጣት፣ ምኞትና ተስፋ፣ ባጠቃላይ የሰው ልጅ እንቅስቃሴዎችና ልዩ ልዩ አመለካከቶች ለዛ ባለው መንገድ ሰፊ ባለ ሁኔታ እውን መስለው ይቀርባሉ። አንባቢም በታሪኩ የተሳተፈ እየመሰለው ህይወትን እንዲታዘብ፣ የራሱንም ማንነት እንዲያጤንና እንዲመራመር እድል ይሰጣል። አጭር ልቦለድ የራሱ ቅርጽና ይዘት ያለው የፈጠራ ድርሰት ነው። ከረጅም ልቦለድ የሚለይባቸውም ሶስት መሰረታዊ ባህሪያት አሉ። እነሱም ጥድፊያ፣ ነጠላ ውጤትና ቁጥብነት ናቸው። አጭር ልቦለድ ብዙ ሳይጠማዘዝ ቶሎ ቶሎ ወደ ፊት ሲገሠግስ ረጅም ልብወለድ ጊዜ ስላለው አይጣደፍም። አጭር ልቦለድ አንድን ጉዳይ ብቻ መርጦ በትኩረት ሲያይ ረጅም ልብወለድ ግን ብዙ ጉዳዮችን ይዳስሳል። አጭር ልቦለድ ዝርዝር ነገሮችን ከማንሳት ተቆጥቦ በአጭሩ ሲያቀርብ ረጅም ልብወለድ ግን ዘርዘር ባለ ሁኔታ ነገሮችን ለማብራራት ስለሚጓዝ ቁጥብነት አይታይበትም።

(ደበበ ኃይለ ጊዮርጊስ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ ለ 11ኛና ለ 12ኛ ክፍል፣ 1999 እና ዘራሁን አስፋው፣ የስነ ጽሑፍ መሰረታዊያን፣1992)

ክፍል አንድ:- አንብቦ መረዳት

፩. የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች በጥሞና ካነበባችሁ በኋላ ትክክል የሆኑትን “እውነት” ትክክል ያልሆኑትን “ሐሰት” በማለት መልሱ።

1. በአንድ ልቦለድ ውስጥ የግለሰብ አልያም የማህበረሰብ የህይወት ገጠመኝ ፈጠራዊ በሆነ መንገድ ሊቀርብ ይችላል።

© MOE, FDK
Not to be reproduced

- 2. በልቦለድ ዓለም የሚሳሉ ገጸባህሪያት በገሃዱ ዓለም ላይ ሲኖሩ ሲንቀሳቀሱ የነበሩ ሰዎች ሊሆኑ ይችላሉ።
- 3. ረጅም ልቦለድ በባህሪው መጠነ ሰፊ በመሆኑ ደራሲው ከአንድ በላይ ጭብጥ የማሳየት እድል ይኖረዋል።
- 4. የአንድ ልቦለድ ታሪክ በገሃዱ ዓለም ላይ ለመከሰቱ በማስረጃ ሊረጋገጥ ይችላል።
- 5. ልቦለድ ሰዎች ካነበቡት ታሪክ ማንነታቸውን እንዲፈትሹ እንዲሁም የህይወትን ገጽታዎች ከተለያዩ አቅጣጫ እንዲመለከቱ ንቃተ ህሊናቸውን እንዲያዳብሩ ያግዛል።

፪. የሚከተሉት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ"ሀ" ክፍል ስቀረቡት ቃላት ተመሳሳይ(አቻ) የሆኑትን በ"ለ" ክፍል ከቀረቡት በመምረጥ አዛምዱ።

<u>"ሀ"</u>	<u>"ለ"</u>
1. ምናብ	ሀ. ገሀድ
2. እውን	ለ. ዝርው
3. ነጠላ	ሐ. ዋና
4. አጤነ	መ. አንድ
5. ዓብይ	ሠ. ሀሳብ
	ረ. አገናዘበ

፫. ምንባቡን መሰረት በማድረግ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛውን በመምረጥ መልስ/ሽ/።

- 1. ከሚከተሉት ውስጥ ስለልቦለድ ትክክል የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. ልቦለድ ድርሰት የመጻፍ ፍላጎት ያለው ሰው በሙሉ ሊጽፈው የሚችለው ጥበብ ነው።
  - ለ. የልቦለድ ታሪክ በመረጃ የተደገፈ እንዲሆን ይጠበቃል።
  - ሐ. ልቦለድ በሰው የዕለት ክፍለ-ሰዓት እንቅስቃሴንና ገጠመኝን መሠረት አድርጎ የሚጻፍ የፈጠራ ድርሰት ነው።
  - መ. በልቦለድ የማስዋብ ወይም የማጋነን ሁኔታ አይፈቀድም።

- 2. ቀጥሎ ከተዘረዘሩት አማራጮች መካከል የረጅም ልቦለድ ባህሪ ያልሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. ጠባብ መቼት
  - ለ. በርካታ ገፀባህሪያት
  - ሐ. ከአንድ በላይ ጭብጥ
  - መ. ሰፊ የገፀባህሪያት ገለጻ
- 3. አጭር ልቦለድ ከረጅም ልቦለድ ከሚለይባቸው ባህሪያት አንዱ “ቁጥብ” መሆኑ ነው። የዚህን ዐረፍተ ነገር ሐሳብ የሚያጠናክረው ከቀረቡት አማራጮች መካከል የትኛው ነው?
  - ሀ. ነገሮችን ግራ ቀኝ እየመዘነ እና እየገመገመ ታሪኩን ሰፋ አድርጎ ያቀርባል
  - ለ. ልቦለድ በሚያነሳው ጉዳይ ላይ ብቻ ማተኮር ይገባል።
  - ሐ. የገፀባህሪያትን አካላዊና ህሊናዊ ሁኔታ ባልተቆጠበ መንገድ ያቀርባል።
  - መ. ታሪኩ ሰፋ ያለ ጊዜና ቦታን ይጠይቃል።
- 4. ከሚከተሉት ዐረፍተ ነገሮች መካከል ስለ አጭር ልቦለድ ትክክል የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. የአጭር ልቦለድ ገፀባህሪይ በታሪኩ ውስጥ በርካታ ግጭቶች ይገኙታል።
  - ለ. አጭር ልቦለድ ደራሲው የራሱን ፍልስፍና ዘርዘር አድርጎ እንዲያቀርብ ያስችለዋል።
  - ሐ. አጭር ልቦለድ የረጅም ልቦለድ አንድ ምዕራፍ ሊሆን ይችላል።
  - መ. የአጭር ልቦለድ ጭብጥ ነጠላ /አንድ/ ነው።

© Moe, FDK
 Not to be rep

ክፍል ሁለት:- መናገር

ጥውውት

"በእውነት ዓለም በሁለት ሰዎች መካከል የሚደረግ የሐሳብ ወይም የንግግር መለዋወጥ አለ። ሁለት ሰዎች ባላቸው ግንኙነት መሠረት በየአጋጣሚው የሆነ ጉዳይ ላይ ሲነጋገሩና ሐሳብ ለሐሳብ ሲለዋወጡ አንስማለን። እንዲህ ያለው የሐሳብ መለዋወጥ በልብወለድ ገፀ ባህሪያትም ይደረጋል። ይህም የሐሳብ መለዋወጥ ምልልስ /ጭውውት/ በመባል የሚታወቀው ነው።"

ምንጭ (ዘረሁን አስፋው፣ የስነጽሑፍ መሠረታዊ-ያን፣ (2000)።

፩. መምህራችሁ በሚጠቀሟችሁ አንድ ረጅም ልብወለድ ውስጥ በምዕራብ (ጭውት) መልክ የቀረበውን አንድ ክፍል በአንድ ገጽ ላይ ቀንጭባችሁ በጽሑፍ ለክፍል ንደኞቻችሁ አቅርቡ።

፪. በምዕራብ የቀረበ የአንድ ልቦላድ ታሪክ መርጣችሁ አንብቡና በቡድን ሆናችሁ በመሰማመድ ክፍል ውስጥ በጭውት መልክ አቅርቡ።

፫. በምዕራፍ አንድ ላይ በተማራችሁት መሠረት የሚከተሉትን ሀቅ አዘል ዓረፍተ ነገሮች ወደ ገጽ አስተያየት ለውጣችሁ ተናገሩ።

1. ብዙዎቹ ጋዜጠኞች ሙያዊ ስልጠና ወስደዋል።
2. ጋዜጣ፣ ሬዲዮና ቴሌቪዥን የመገናኛ ብዙኃን ዘርፎች ናቸው።
3. በሬዲዮ ከሚቀርበው ዜና ይልቅ በቴሌቪዥን የሚቀርበው የተሻለ መረጃ ይሰጣል።
4. ህዝባዊ ድጋፍ የሌላቸው መገናኛ ብዙኃን ዓላማቸውን ማሳካት ይላናቸዋል።
5. ማንኛውም ሰው መረጃ የመስጠትና የመቀበል መብት አለው።

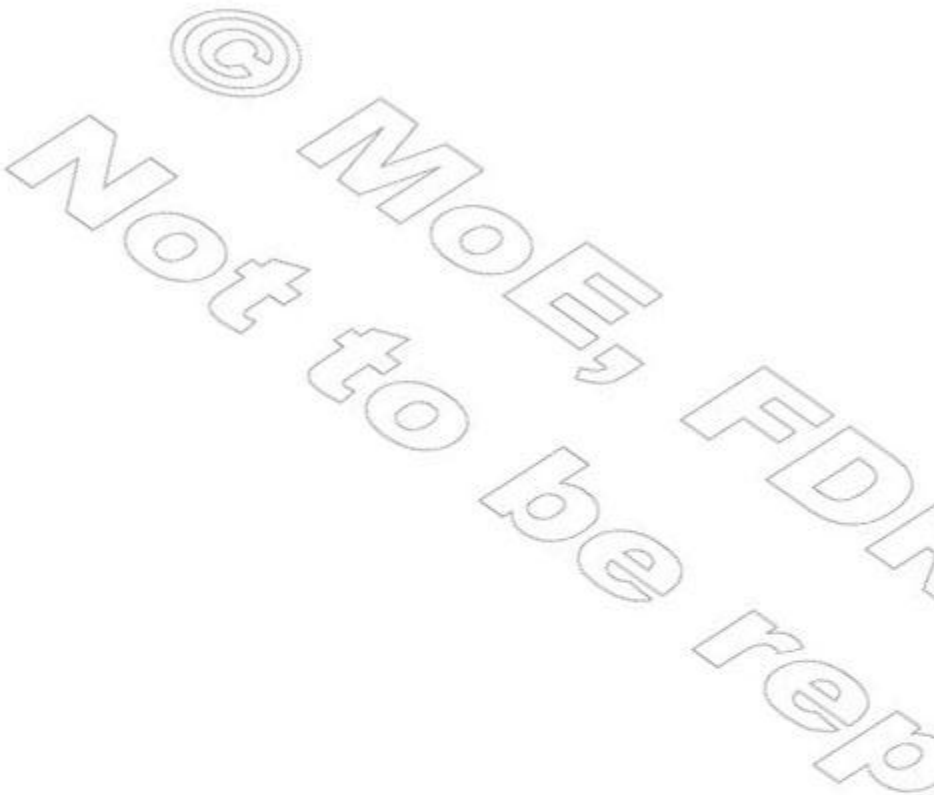
ክፍል ሦስት:- መጻፍ

ከመጻፍት መረጃ ማግኘትና ማስታወሻ መውሰድ

ከልዩ ልዩ የመረጃ ምንጮች ሃሳቦችን ማግኘት ይቻላል። ከነዚህ ውስጥ ከመጽሐፍ የምናገኘው መረጃ አንዱና ዋነኛው ነው። ቤተ መጽሐፍት ውስጥ በመሄድ የካርድ ካታሎግ አፈላለግ ሥርዓትን ከኃላፊው/ዋ ጠይቆ በመጠቀም የምንፈልገውን መረጃ ማግኘት እንችላለን። በዚህም ወቅት በማስታወሻችን በአጭር በአጭሩ ፍሬ ሃሳቦችን-

- ሀ. በሐረግ ደረጃ፣
  - ለ. በዓረፍተ ነገር ደረጃ መያዝ ይኖርብናል።
- ይህ ተግባር ከጋዜጣ፣ ከመጽሔቶች፣ ከንግግር አድራጊዎች፣ ወዘተ ማስታወሻ በምንወስድበት ጊዜም ይጠቅመናል። ይህን የወሰድነውን ማስታወሻ ደጋግመን በማንብብና በስርዓት በማጠናቀር ለፈለገነው ጉዳይ በመረጃነት ልንጠቀምበት እንችላለን።

(በደበበ ኃ/ጊዮርጊስ አንግዳ ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ፣ (1999)።

፩. ቀጥሎ የቀረበው አንቀጽ ሲያስተላልፈው የረቀቀውን መጠቀሚያ ክፍል ማረጋገጥ ነገሮች ባልበሰጠ አሳጥራችሁ ዳፋና ተወያዩበት።

© Moe, FDIK
Not to be rep...

በባህሪና በተራራዎች ላይ ባሉት ከተሞችና ሜዳዎች የሚታየው ነገር ሁሉ ያስገመጃል። ሲያዩት ከቶ አይሰለጥም። ተክሎችና አበባዎች፣ ዛፎች፣ ፍሬዎች፣ ስዕሎችና ቅርጾች፣ በብዙ ዓይነት ቋንቋ የተጻፉ ጋሌሪዎችና ልዩ ልዩ የሆኑ መጻሕፍት፣ ፋብሪካዎችና ማዕድኖች፣ መንገዶች፣ በየሱቁ የሚታዩት እቃዎችና የውበት መደብሮች ሁሉ ሲያዩዎቸው የሰው እጅ ያልዳሰሳቸው ይመስላሉ።

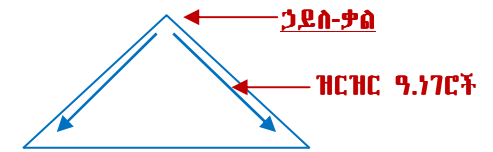
የአንቀጽ ቅርጾች

በጥሩ ሁኔታ የተጻፉ አንቀጾች ሁሉ ኃይለቃል አላቸው። ኃይለቃል የአንቀጽን ማእከላዊ ሃሳብ የያዘና አብዛኛውን ጊዜ በአንቀጹ መጀመሪያ ላይ የሚገኝ ዓረፍተነገር ነው። አንዳንድ ጊዜ ግን እንደ ጸሐፊዎች ምርጫ ኃይለቃሉ በአንቀጹ መሃል ወይም መጨረሻ ላይም ሊመጣ ይችላል። ኃይለቃል፣ ርዕሳዊ ዓረፍተነገር፣ መሪ ዓረፍተነገር፣ መንደርደሪያ ዓረፍተነገር የሚሉ ስያሜዎች አሉት።

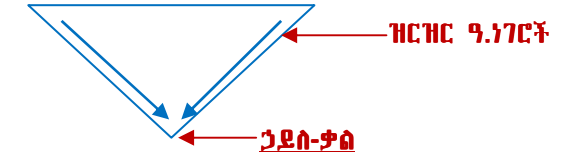
አልፎ አልፎ የአንቀጹን ርዝማኔ ግምት ውስጥ ባስገባ መልኩ ኃይለቃሉን በአንቀጹ ውስጥ ሁለት ጊዜ ማቅረብ የማቻልበትም መንገድ አለ። ሆኖም ሁለቱ ኃይለቃሎች በተለያዩ መልክ /አባባል/ መቅረብ ይኖርባቸዋል።

የአንቀጽ ቅርጾችም በኃይለቃሉ መገኛ ቦታ ይወሰናሉ። ቀጥሎ የቀረቡትን ስዕላዊ መግለጫዎች ለአብነት እንመልከት።

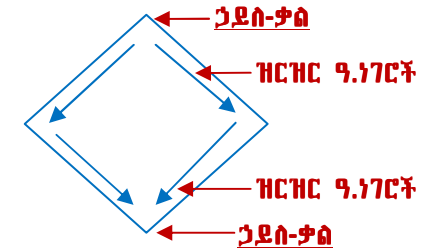
ሀ. ጋይሱ-ቃል በስተመነሻ

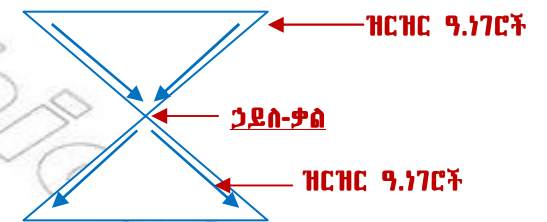
ለ. ጋይሱ-ቃል በስተመደረሻ

ሐ. ጋይሱ-ቃል በስተመነሻና በስተመደረሻ

መ. ጋይሱ-ቃል በመሃል

፪. ቀጥሎ የቀረቡላችሁን ምንጣቦች በጥሞና ካነበባችሁ በኋላ በተማራችሁት መሠረት የአንቀፅ ቅርፆችን አመልክቱ።

ምንጣብ 1

እስክንድር ራሱን አከከ። ሰው ሰራሽ ጥርሱንም ወደ ውስጥ ገፋ አደረገ። ከሲራክ ባሻገር መስኮቱን ዘልቆ ሩቅ ተመለከተ። ዐይኑ፣ ከአድማስ ጋር

© MOE, FDR Ethiopia Not to be republished

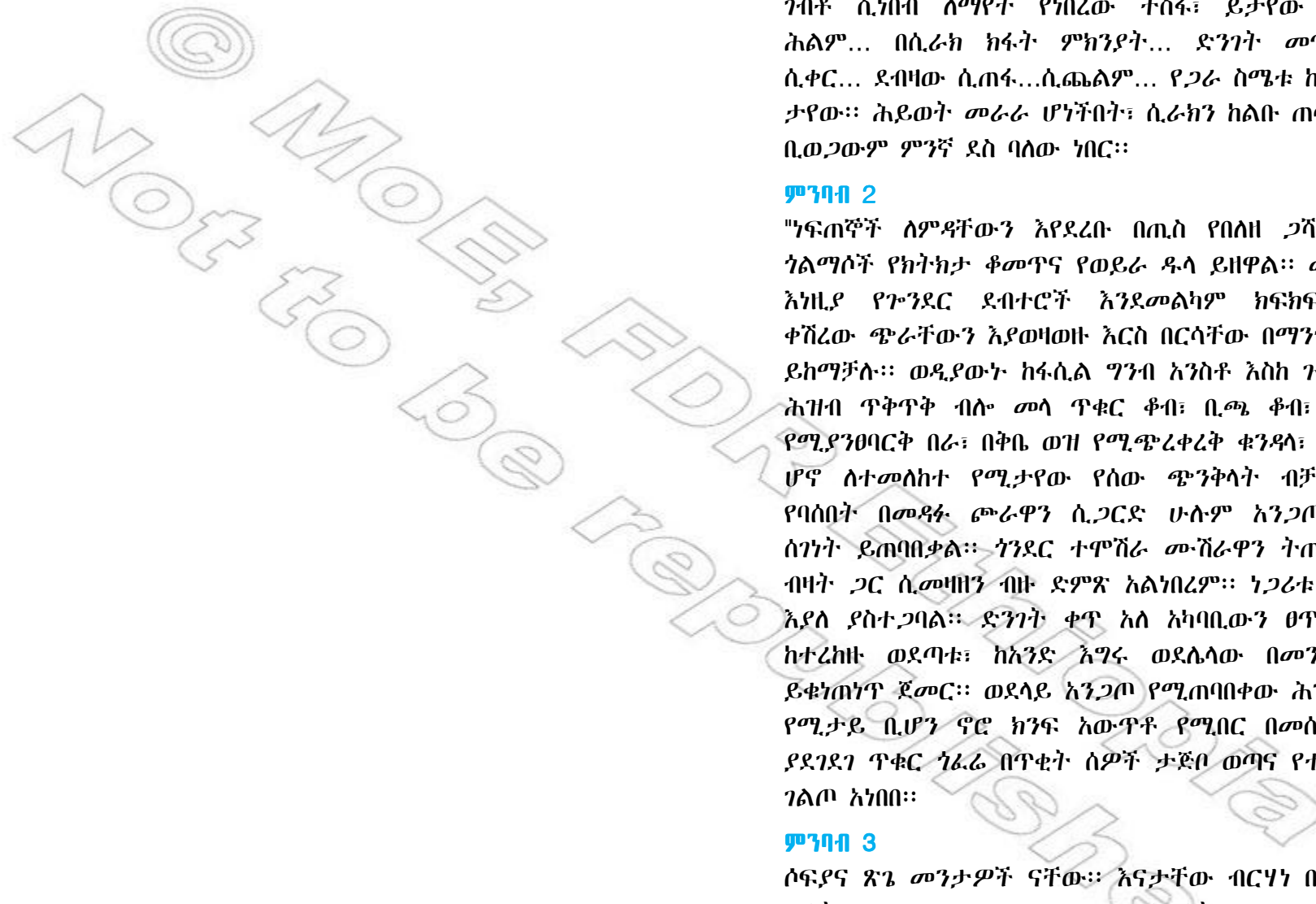
ተጋጨ። የነበረው ተሰጥቶ ከጉም ጋር በንኖ ሲጠፋ ታየው። አንድ ወር፣ ግፋ ቢል ሁለት ወር... ስሙን የያዘው መጽሐፍ ታትሞ... ሰው እጅ ገብቶ ሲነበብ ለማየት የነበረው ተስፋ፣ ይታየው የነበረው ጣፋጭ ሕልም... በሲራክ ክፋት ምክንያት... ድንገት መጥፎ ቅዠት ሆኖ ሲቀር... ደብዛው ሲጠፋ...ሲጨልም... የጋራ ስሜቱ ከስሎ አመድ ሲሆን ታየው። ሕይወት መራራ ሆነችበት፣ ሲራክን ክልቡ ጠላው። ልቡን በጦር ቢወጋውም ምንኛ ደስ ባለው ነበር።

ምንባብ 2

"ነፍጠኞች ለምዳቸውን እየደረቡ በጢስ የበለዘ ጋሻና ጦር ይዘዋል። ጎልማሶች የክትክታ ቆመጥና የወይራ ዱላ ይዘዋል። መቆነን የሚያበዙት እነዚያ የጉንደር ደብተሮች እንደመልካም ክፍክፍ ጥምጥማቸውን ቀሽረው ጭራቸውን እያወዛወዙ እርስ በርሳቸው በማንጎራጎር በጓድ በጓድ ይከማቻሉ። ወዲያውኑ ከፋሲል ግንብ አንስቶ እስከ ጉፋያ መስጫ ድረስ ሕዝብ ጥቅጥቅ ብሎ መላ ጥቁር ቆብ፣ ቢጫ ቆብ፣ ክምር ጥምጥም፣ የሚያንፀባርቅ በራ፣ በቅቤ ወዘ የሚጭረቀረቅ ቁንዳላ፣ ከቆብ አስጥሎ ላይ ሆኖ ለተመለከተ የሚታየው የሰው ጭንቅላት ብቻ ነበር። አንዳንዶች የባሰበት በመዳፋ ጮራዋን ሲጋርድ ሁሉም አንጋጦ የፋሲልን ግንብ ሰገነት ይጠባበቃል። ጎንደር ተሞሽራ ሙሽራዋን ትጠብቃለች። ከሕዝቡ ብዛት ጋር ሲመዘዘን ብዙ ድምጽ አልነበረም። ነጋራቱ ብቻ "ገብር፣ገብር" እያለ ያስተጋባል። ድንገት ቀጥ አለ አካባቢውን ፀጥታ ዋጠው። ሰው ከተረከዙ ወደጣቱ፣ ከአንድ እግሩ ወደሌላው በመንቆራጠጥ በያለበት ይቁነጠነጥ ጀመር። ወደላይ አንጋጦ የሚጠባበቀው ሕዝብ ስሜት በገሀድ የሚታይ ቢሆን ኖሮ ክንፍ አውጥቶ የሚበር በመሰለ ነበር። ከዚያም ያደገደገ ጥቁር ጎፈሬ በጥቂት ሰዎች ታጅቦ ወጣና የተጠቀለለውን ብራና ገልጦ አነበበ።

ምንባብ 3

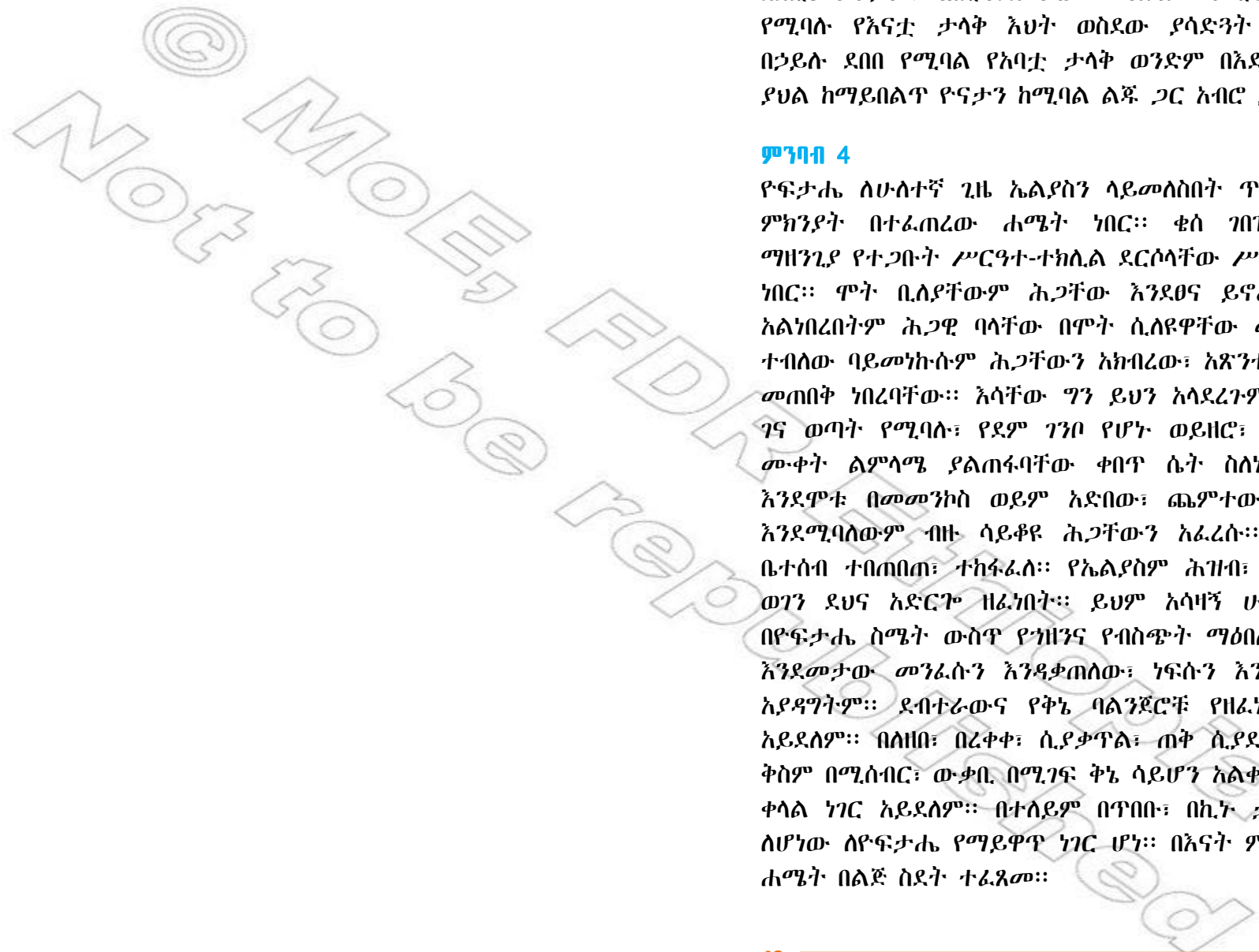
ሶፍያና ጽጌ መንታዎች ናቸው። እናታቸው ብርሃነ በተወለደች በአሥራ ሦስት ዓመቷ አግብታ በአሥራ ስድስት ዓመቷ እነሱን ወለደች። መንትዮቹ ከተወለዱ በኋላ አራት ቀን ብቻ ቆይታ ሞተች። አባታቸውም

ተድላ የሚስቱ ሬሳ ሲወጣ አብሮ እንደወጣ የደረሰበት አልታወቀም። ስለዚህ ሶፍያን ደብረሊባኖስ ገዳም መንኲሰው የሚኖሩ እማሆይ ጥሩነሽ የሚባሉ የእናቷ ታላቅ እህት ወስደው ያሳድጓት ጀመር። ተዋበችም በኃይሉ ደበበ የሚባል የአባቷ ታላቅ ወንድም በእድሜው ከእሷ ምንም ያህል ከማይበልጥ ዮናታን ከሚባል ልጁ ጋር አብሮ ያሳድጋት ጀመር።

ምንባብ 4

ዮፍታሔ ለሁለተኛ ጊዜ ኤልያስን ላይመለስበት ጥሎ የወጣው በእናቱ ምክንያት በተፈጠረው ሐሜት ነበር። ቄስ ገበዝ ንጉሴና ወይዘሮ ማዘንጊያ የተጋቡት ሥርዓተ-ተክሊል ደርሶላቸው ሥጋ-ወደሙ ተቀብለው ነበር። ሞት ቢለያቸውም ሕጋቸው እንደፀና ይኖራል እንጂ መኖሪስ አልነበረበትም ሕጋዊ ባላቸው በሞት ሲለዩዋቸው መንኲሰው፣ እማሆይ ተብለው ባይመነኩሱም ሕጋቸውን አክብረው፣ አጽንተው ጊዜ ሞታቸውን መጠበቅ ነበረባቸው። እሳቸው ግን ይህን አላደረጉም። ከባላቸው አንፃር ገና ወጣት የሚባሉ፣ የደም ገንቦ የሆኑ ወይዘሮ፣ በዚህም ላይ ደግሞ ሙቀት ልምላሜ ያልጠፋባቸው ቀበጥ ሴት ስለነበሩ ህጋዊ ባላቸው እንደሞቱ በመመንኮስ ወይም አድበው፣ ጨምተው በመቀመጥ ፈንታ እንደሚባለውም ብዙ ሳይቆዩ ሕጋቸውን አፈረሱ። የቄስ ገበዝ ንጉሴ ቤተሰብ ተበጠጠ፣ ተከፋፈለ። የኤልያስም ሕዝብ፣ በተለይ የደብተራው ወገን ደህና አድርጎ ዘፈነበት። ይህም አሳዛኝ ሁኔታ ሥሱ በሆነው በዮፍታሔ ስሜት ውስጥ የገዘንና የብስጭት ማዕበል ፈጥሮ ሕሊናውን እንደመታው መንፈሱን እንዳቃጠለው፣ ነፍሱን እንዳዋከባት ማስተዋል አያዳግትም። ደብተራውና የቅኔ ባልንጆሮቹ የዘፈኑበት በተራ ግጥም አይደለም። በለዘበ፣ በረቀቀ፣ ሲያቃጥል፣ ጠቅ ሲያደርግ፣ በሚያንገበግብ፣ ቅስም በሚሰብር፣ ውቃቢ በሚገፍ ቅኔ ሳይሆን አልቀረም። በቅኔ መሰደብ ቀላል ነገር አይደለም። በተለይም በጥበብ፣ በኪነ ታሸቶ ላደገው ብሩህ ለሆነው ለዮፍታሔ የማይዋጥ ነገር ሆነ። በእናት ምክንያት የተጀመረው ሐሜት በልጅ ስደት ተፈጸመ።

ክፍል አራት:- ሰዋሰድ

አደያኝና መሸጋገሪያ ቃላት/ሐረጎች

አደያኝና መሸጋገሪያ ቃላት ቃላትን ከቃላት፣ ሐረጎችን ከሐረጎች፣ ዓረፍተ ነገሮችን ከዓረፍተ ነገሮች ወዘተ. የሚያያይዙ ወይም የሚያሸጋግሩ ቃላት ማለት እንደሆኑ ብዙ ጸሐፊት ጽፈዋል። ከነዚህም ውስጥ ባዩ ይማም በ2002 ካሳተሙት “አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዋሰድ” ውስጥ የሚከተለው ይገኛል።

- አደያኝና የመሸጋገሪያ ቃላት (ሐረጎች) የሚጠቁሙት ነገርን፣ ድርጊትን፣ ባህሪን ወዘተ አይደለም። በመሆኑም በራሳቸው ትርጉም የላቸውም ማለት ነው። ይሁን እንጂ፣ ተግባር አላቸው። ተግባራቸው ከስም በፊት ወይም በኋላ መገኘትና ስሙን ከሌላ ነገር ጋር ማዋደድ ወይም ማያያዝ ነው። እንዳገባቸው ዓይነት፣ ከስም በፊት ወይም በኋላ የሚገቡ ተብለው በሁለት ሊከፈሉ ይችላሉ። ከስም በፊት የሚገቡት የሚከተሉት ናቸው።

አደያኝ ቃል	ምሳሌ
ስለ	ስለ ገንዘብ
እንደ	እንደ ሰው
ወደ	ወደ ጎጃም
እስከ	እስከ መርካቶ

- ከስም በፊትና በኋላ የሚገቡት ደግሞ የሚከተሉት ናቸው።

አደያኝ ሃረግ	ምሳሌ
ከ ___ አጠገብ	ከ ተማሪ አጠገብ
ከ ___ ማዶ	ከ ወንዝ ማዶ
ከ ___ ወዲህ	ከ አጥሩ ወዲህ
እስከ ___ ድረስ	እስከ ጎጃም ድረስ

© MOE, FDK
Not to be rep...

፩. የሚከተሉትን ጥያቄዎች አንብባችሁ በትዕዛዙ መሠረት ሥሩ።

1. መምህራችሁ በሚያሟሟሁ አንድ ረጅም ልብወለድ ከሚገኝ አንድ ምዕራፍ በተከታታይ ሁለት ገጾች ውስጥ የሚገኙትን አያያዥ ቃላትና ሐረጎች ማስታወሻ በመያዝ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።
2. ያገኛችኋቸውን አያያዥ ቃላትና ሐረጎች ከላይ ባያችኋቸው ምድቦች ውስጥ በመከፋፈል ዘርዘራችሁ አሳዩ።

© M.O.E, FDR
 Not to be reproduced

የዓረፍተ ነገር ዓይነቶች

ዓረፍተ ነገር ማለት በሥርዐት ተቀናባብሮ ሙሉ ስሜትን ሊሰጥ የሚችል የቃላት ወይም የሐረጎች ስብስብ ነው። ዓረፍተ ነገሮች ተራ ወይም ውስብስብ ሊሆኑ ይችላሉ።

1. **ተራ ዓረፍተ ነገር፦** ከአንድ ስማዊ ሀረግና ከአንድ ግሣዊ ሐረግ ብቻ ይዋቀራል።

ምሳሌ፦ ታፈሰ ሃገር አጩደ።
                   ስሐ ግሐ
2. **ውስብስብ ዓረፍተ ነገር፦** ይህ ዓረፍተ ነገር ከአንድ በላይ ማሰሪያ አንቀጽ የያዘ ዓረፍተ ነገር ነው። ዋናው መለያው በውስጡ የያዘው የግስ መጠን ነው። ይህን ለመረዳት የሚከተሉትን እንመልክት።
  - ሀ. ልጁ ምሳውን በላ።
  - ለ. ልጁ ወደ ት/ቤት ሄደ።

እነዚህን ዓረፍተ ነገሮች በተለያዩ መልክ በማጣመር ወደ ውስብስብ ዓረፍተ ነገር መለወጥ ይቻላል።

ስ.ሐ ግ.ሐ

ምሳሌ ፦

  1. ልጁ ምሳውን በልቶ ወደ ት/ቤት ሄደ።
  2. ልጁ ምሳውን እንደበላ ወደ ት/ቤት ሔደ።

፪. ቀጥለው የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች "ተራ" ወይም "ውስብስብ" በማለት መልሱ።

- ሀ. ያ ልጅ ጎበዝ ተማሪ ነው። _____
- ለ. አስቴር አባቷ ስለመጡ ተቀበለቻቸው። _____

- ሐ. ከበደ ከመቀመጫው ፈጥኖና በርግጎ ተነሳ። _____
- መ. ወንድሙ ወደውጭ ሀገር ስለሄደ ቶሎሳ አዘነ። _____
- ሠ. ህጻን ልጅ ወተት በጣም ይወዳል። _____

የቃላት እማራያዊና ፍካራያዊ ፍች

ቃላት ከሚሰጡት ትርጉም አንጻር ስንመረምራቸው ሁለት ጠባዮች ይታይባቸዋል። ከእነዚህም አንዱ የመዝገብ ቃላት ወይም ቀጥተኛ ፍች የመያዣቸው ጠባይ ሲሆን ይህም እማራያዊ ፍች ይባላል። ሁለተኛው ቃላት ከቀጥተኛ ፍችቸው በተጨማሪ በተደራቢነት የሚይዙት ምስጢራዊ ወይም ስውር ፍች ሲሆን ይህም ፍካራያዊ ፍች ይባላል።

ምሳሌ

ተ.ቁ	ቃል	እማራያዊ ፍች	ፍካራያዊ ፍች
1	መሬት	ምድር፣ ዓለም	ቻይ
2	ደማ	መሬት መቆረረድ የእጅ መሳሪያ	የማይገባው
3	መሰላል	መወጣጫ	ረጅም/ቀውሳሳ
4	መብረቅ	ብልጭታ ነገድንድ	ኃይለኛ ስስደንጋጭ

፬. ከላይ የቀረበውን ማብራሪያና ምሳሌ መሠረት በማድረግ በሰንጠረዥ ውስጥ ስቀረቡት ቃላት እማራያዊና ፍካራያዊ ፍችቸውን ሙሉ።

ተ.ቁ	ቃል	ሰማራያዊ ፍች	ፍካራያዊ ፍች
1	እርግብ		
2	አመድ		
3	እባብ		
4	እሾህ		
5	እሳት		
6	ቆቅ		
7	ምላጭ		

ክፍል አምስት:- ሥነጽሑፍ

የልቦለድ አላባወያን

የልቦለድ አላባወያን የሚባሉት ታሪክ፣ ትልም፣ ገጸባህሪይ፣ ግጭት፣ መቼት ጭብጥ እንዲሁም አንጻር የተሰኙት ናቸው። በዚህ ምዕራፍ መቼት እና ጭብጥን እንመለከታለን።

መቼት:- «መቼት» የሁለት ቃል ጥምረት ነው። ቃላቱም « መቼ?» እና «የት?» የሚባሉት ናቸው። በዚህ መሠረት፣ የልቦለድ መቼት ሲባል ታሪኩ የተፈጸመበት ዘመንና ቦታ ማለት ነው።

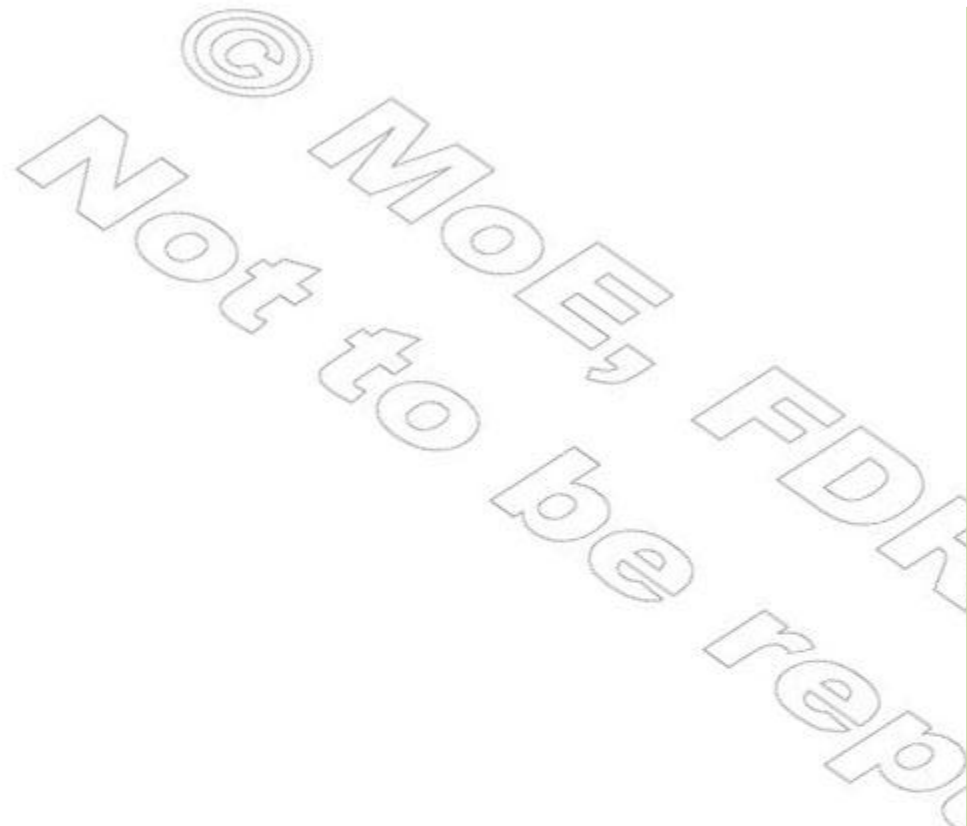
ምሳሌ:- ሰፈራችን እንደሸረራት ድር ተወሳስበው የቂርቆስን ቤተክርስቲያን ከክበቡት ቤቶች የበስተ ምስራቁን አቅጣጫ ይዞ ተመስርታለች። ... ዓሳ ይመስል ከተንሿጠጠች ቤቴ ወጣሁ። ቀኑ ጨፍግጎታል። የቂርቆስ ቤተክርስቲያን ጥንጃቹት እንደሚታጠን ጋን ገም ያንገሮብብ በታል። ዞር ብዬ ቤቴን አየኋት። ...

/አለማየሁ ገላጋይ፣ ቅጣ 2001፣3።/

ከላይ ባየነው ምሳሌ የታሪኩ አካባቢ ተጠቅሶ እናገኛለን። ይኸውም የገጸ ባህሪው የመኖሪያ አካባቢ ቂርቆስ ቤተክርስቲያን አካባቢ እንደሆነ በትረካው ተነግሮናል። የጊዜው ጨፍጋጋነትም ተጠቁሟል።

ጥብጥ:- ደራሲው በህብረተሠቡ ውስጥ ያየውን፣ የታዘበውን፣ የተገነዘበውን ማህበራዊ ጉዳይ በማንሳት አመለካከቱን እውቀቱን መሠረት አድርጎ በልቦለዱ አንድ መልዕክት ያስተላልፋል። ይህ ደራሲው እንዲተላለፍ የፈለገው ፍሬ ነገር ጭብጥ ይባላል።

ጭብጥን ለይቶ ለማውጣትና ለመገንዘብ ከባድ ነው። በአንድ ቦታ ወይም አንቀጽ ላይ ቁልጭ ብሎ አናገኘውም። አንባቢ ታሪኩን አንብቦ ሲጨርስ በታሪኩ ከቀረቡ የተለያዩ የገጸ ባህሪያት ንግግሮችና አስተያየቶች መነሻነት ጭብጡን ፈልቅቆ ሊያወጣና ሊገነዘብ ይችላል።

፩. መምህራችሁ የሚጠቀሟችሁን አንድ ረጅም ልቦለድ አንብባችሁ የልቦለዱን መጽት እና ጭብጥ በመለየት ክፍል ውስጥ አቅርቡ።

፪. ቀጥሎ የቀረቡትን ፈሊጣዊ አነጋገሮች ፍች ገለጹ።

ሀ. አሳሩን በላ።	ረ. እጅ-ሰባራ፣
ለ. ፀጉር ስንጠቃ፣	ሰ. ክንዱን ተንተራሰ።
ሐ. ፊቱን ነጨ።	ሸ. አራስ ነብር፣
መ. ሰው ሆነ።	ቀ. ሱሪ ባንገት፣
ሠ. እንባ ጠባቂ፣	በ. ነፈሰበት።

፫. ከተሰደዩ ጽሑፍች ፈሊጣዊ አባባሎችን ከነፍቻቸው በመፈለግ ሰብስባችሁ ስመምህራችሁ አላዩ።

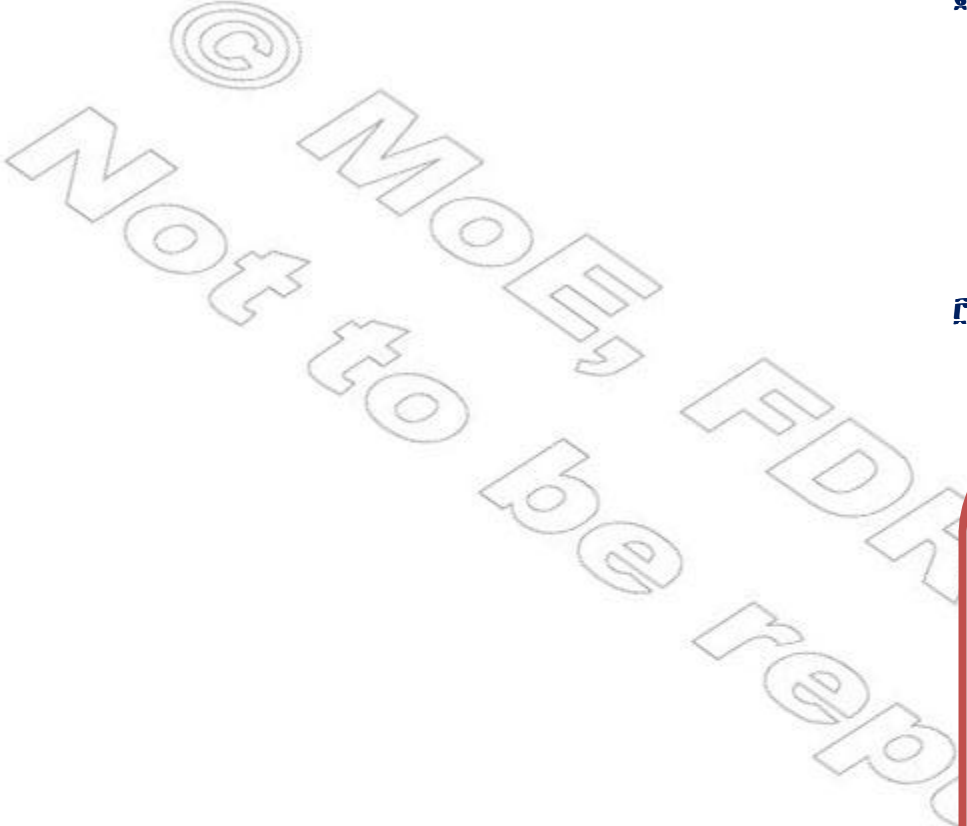
ፈሊጣዊ አነጋገር

ፈሊጣዊ አነጋገር ማለት አንድ ሐሳብ ከመደበኛው/ከቀጥታ/ አገላለጥ በተለየ መልኩ ክብደትና ውበትን ተጎናጽፎ ለአድማጭ እንዲደርስ የሚያደርግ የአነጋገር ስልት ነው። ፈሊጦች የተናጋሪውን ቋንቋ ውበትና ለዛ በማላበስ የአድማጭን ስሜት የሚከረከሩ ቅመሞች ናቸው።

ምሳሌ:- ተናደደ ለማለት ደሙፈላ፣ ፊቱ ቀላ፣ አበደ፣ የሚሉትን ፈሊጦች እንጠቀማለን።

ፈሊጥ አንድ ቃል ብቻውን ወይም ቃልና ቃል የሚመሰርቱት ሊሆን ይችላል።

ምሳሌ:- ፊት ነሣኝ /አገለለኝ፣ አራቀኝ/ ለዋሳ /ልፍስፍስ/ ሰማይ ቅርቡ /ወሬኛ፣ የተግባር ሰው ያልሆነ/ ቀኝ እጅ /መከታ፣ አለኝታ/

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ሥር የረጅም ልብወለድ ምንነትና ከአጭር ልብወለድ ጋር ያለውን አንድነትና ልዩነት በንጽጽር ለማየት ችለናል። በልብወለድ ውስጥ መቼትንና ጭብጥን ለይተን የማውጣት ልምምድ ሰርተናል። የተራና ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮች ምንነት፣ ከተሰጠ ጽሑፍ ውስጥ ደግሞ ተራና ውስብስብ በማለት ዓረፍተ ነገሮችን ለይተን አስቀምጠናል። የቃላት አማራጭ ፍች ማለት ጥሬ ፣ የዘወትር ወይም ግልጽ ትርጉም ማለት አንደሆነ ፣ ፍካሬያዊ ፍች ማለት ደግሞ ቃላት ካላቸው አማራጭ ትርጉም በተጨማሪ ይዘውት የሚመጡ ተጨማሪ ትርጉም አንደሆነ ለማየት ችለናል። መሸጋገሪያ ቃላትንም ሆነ አደዳክ ቃላትንና ሐረጎችን ከጽሑፍ ውስጥ ለይተን ማውጣት ተስማምደናል። የአንቀጽ ቅርጽንም ትርጉም ተረድተን የተሰጡ አንቀጾችንም አንብቦን በስዕላዊ መግለጫ ማስቀመጥም ችለናል። በመጨረሻም ፈሲጣዊ ንግግሮች አንዱን አንደሚመሰረቱና ፍቻቸው ምን አንደሆነ እየተረጉምን መስማመዳችን ይታወቃል።

© MoE, FDR
Not to be rep...

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ያነበባችኋቸውን ልብወለድ ረጅምና አጭር ልብወለድ በሚሉ አምዶች ሥር ዘርዘራችሁ ሰክፍል አቅርቡ።
2. ካነበባችሁት ረጅም ልብ ወለድ ወይም በፊደሎ ከተከታተላችሁት የረጅም ልብወለድ ትረካ ውስጥ የአንዱን ጭብጥና መቼት ሰክፍል ንደኛቻችሁ በንግግር አቅርቡ።
3. ተራ ዓረፍተነገር ማለት ምን ማለት ነው? ምሳሌ በመስጠት አስረዱ።
4. ውስብስብ ዓረፍተነገር ማለት ምን ማለት ነው? ምሳሌ ስጡ።
5. የሦስት ቃላት አማራጭና ፍካሬያዊ ፍች በንጽጽር ዓረፍተነገር በመሥራት ለመምህራችሁ አቅርቡ።
6. በሚከተሉት አደዳክና የመሸጋገሪያ ቃላት /ሐረጎች/ ዓረፍተነገር መስርቱ።
 ሀ. አንጂ   ሰ. ከዚያም በኋላ   ሐ. ቢሆንም
7. የሚከተሉትን ፈሲጣዊ ንግግሮች ትርጓሜ በክፍል ውስጥ ተወያይባቸው።
 ሀ. የትዩሲ   ሰ. አጉራ ዘለል   ሐ. ኩታ ገጠም
 መ. አውራ ሴሲት   ሠ. ሥጋ ስስጋ

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ሦስት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ መሉ በመሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሱ።

© MoE, FDR
Not to be republished

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	✓	?	x
1.	ስለልቦሰድ ምንነት የሚያስረዳውን ምንጣብ ሀሳብ ተረድቻለሁ።			
2.	የረጅም ልቦሰድንና የአጭር ልቦሰድ ምንነትና ልዩነት ተገንዝቤአለሁ።			
3.	የመቼትንና የጭብን ምንነት ሰይቻለሁ።			
4.	ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮችን መለየትና መጻፍ ችያለሁ።			
5.	ሰቃሳት እማራዎዊና ፍካሬዎዊ ፍች እሰጣለሁ።			
6.	አደዎዥና መሸጋገሪያ ቃላትን ሰይቻለሁ።			
7.	እውነታና የግል አስተያየት የሆኑትን ሰይቻለሁ።			
8.	የተሰደደ የአንቀጽ ቅርፆች መኖራቸውን አውቄአለሁ።			
9.	በኃይስ ቃልና በዝርዝር ዓረፍተነገሮች መካከል ልዩነት እንዳለ ተረድቻለሁ።			
10.	ሰፈራዊ አነጋገሮች ፍች እሰጣለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገንዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።